

ИЛЯ ВАРШАВСКИ ТРЕВАТА НА БЕЗСМЪРТИЕТО

Превод от английски: Лиляна Георгиева, 1972

chitanka.info

Работата ми изискваше усамотяване и аз избрах един от резерватите в Централна Африка. Фонът на спокойна радост, която милионите хора в света непрекъснато излъчваха, ми пречеше. Занимавах се с история на живописца на 45-ти век — надявах се с нейна помощ да прозра загадъчния облик на света от края на машинната ера. Струваше ми се, че единствено живописца е съумяла да предаде непонятните за нашите съвременници характери на хората, положили основата на биологичната цивилизация.

Това е било епоха на дръзки догадки, парадоксални заключения и коренен поврат в човешкото мислене.

Взех със себе си биосинтезатора и с него създадох чудесна хижа — прохладна и изпълнена с горчивия мирис на треви. Биосинтезаторът ми набавяше и храна.

Бях намерил чудесно място за работа. Мислено бродех из музеите и стоях с часове пред старинните картини, загледан в суровите, одухотворени лица. Емоционалното възприятие пораждаше мисли, които временно изтласквах в подсъзнанието си, уверен, че синтезиращите дялове на мозъка сами ще ги превърнат в стройна теория и ще ги прехвърлят в оперативната ми памет, когато трудът ми бъде завършен.

Щом се изморяхах, настройвах се на вълната на Илла. Деляха ни седем хиляди километра и на такова разстояние долавях само общия ѝ емоционален тон. Както винаги, тя излъчваше спокойствие и доброжелателност.

Вечерните часове, когато горещината понамаляваше, прекарвах на брега на реката, там където тя правеше завой. На това място защитната стена също завиваше и в резултат се получаваше нещо като увеличителна леща. На отсрещния бряг имаше водопой и дивите животни си го поделяха според някакъв неписан закон. За тях аз си оставих невидим и нечул, а към мене стената пропускаше светлината, звука и дори различните миризми. Много беше забавно, когато някой хипопотам, доплувал до средата на реката, се натъкваше на невидимата преграда и със сърдито пръхтене се връщаше обратно.

Не мога да кажа, че много се зарадвах, когато през един от тези благословени часове се появи един непознат човек. Усетих излъчващата се от него печал, още преди да чуя стъпките му. Той дружелюбно ми кимна и легна на земята близо до мене. Обикновено

не обръщам внимание на външността на хората. Повече ме интересува душевното им състояние. Неговата печал събуди у мене жалост и аз се стараех да я подтисна за да не я почувствува. Знаех, че това може да му е неприятно. За съжаление, ние все още не умеем да управляваме чувствата си. В такива случаи най-добре е да започнеш да мислиш за нещо друго.

Отидох до него и седнах.

— Гледайте! — казах и му посочих една мравка, която мъкнеше суха сламка. — Товарът ѝ е два пъти по-голям от самата нея, но опитайте се да изпитате възторга, с който я изпълва работата ѝ. Какво огромно наслаждение предизвиква всичко, извършено по инстинкт. Чувствувате ли?

Той погледна мравката, после вдигна очи към мене:

— Не зная. Не чувствавам тези неща.

Звучеше невероятно, но разбрах, че казва истината.

— Извинете! — отвърнах. — Много глупаво излезе. Повярвайте ми, нямах ни най-малко намерение...

— Вярвам Ви! — усмихна се унило той. — Няма защо да се самоупрекувате. Аз съм... безчувствен. В оня смисъл, който всички вие влагате в тази дума. Но няма нужда нито да ме утешавате, нито да ме забавлявате. Аз... свикнал съм да бъда сам. Даже сред хората.

Може би по-добре би било да си тръгна, но почувствувах, че присъствието ми не му досажда и отново легнах и се опитах да се съсредоточа върху усещанията на животните.

Той също потъна в мислите си — тягостни и еднообразни, скри се от действителността в призрачния свят на спомените. Вероятно поради това неволният ми вик му подействува като удар.

— Какво?! — попита той, като скочи и се огледа. — Какво има?

— Ей там... Гледайте! — посочих стената.

Самият аз нямаше защо да поглеждам. Вече бях изпитал всичко това: болката, смъртният страх и отчаянието на жертвата, сладостта на още тръпнещото месо.

Той вдигна очи към мястото, където току що се бе разиграла трагедията, сви равнодушно рамене, седна и обгърна колене с ръце.

— Е, и какво?

Още не можех да дойда на себе си.

— Ужасно!

Той се извърна към мене:

— Я гледай какъв добричък сте бил. Някога заради ей такива добряци... Впрочем, защо ли Ви обяснявам? Все едно няма да разберете.

— Искате да кажете...

— Искам да кажа — прекъсна ме той, — че природата е жестока, но жестокостта ѝ е мъдра. Нейна основа е опитът, натрупван милиарди години. Това, което току що се случи, е също така естествено, както и човешката смърт.

— Грешите! — възразих разгорещено. — Със смъртта човекът никога не се е примирил. Той винаги ще мечтае за безсмъртие и рано или късно...

— За безсмъртие? Че на кого е притрябвало то?

— На всички.

Той въздъхна. Заля ме вълната на неговата печал.

— На всички не бива.

— Защо?

— Защото това е началото на края на човечеството. Без смяна на поколенията няма да има нито еволюция, нито прогрес.

Исках да възрази, но той ме прекъсна с предупреждаващ жест:

— Зная предварително всичките Ви възражения. Искате да кажете, че животинският свят е едно, а човешкото общество съвсем друго. Нали така?

— Приблизително.

— А известно ли Ви е, че някои хора, които са притежавали дарбата да предчувствуват, да възприемат чужди емоции, да правят наум сложни изчисления или са имали кожно зрение, изключителна памет и още редица други неща, в наше време достъпни за всички, са били смятани или за униками, или — което е още по-лошо — за шарлатани. Дори учените не са разбирали, че това са само неизползувани резерви на мозъка. За да получат хората власт над тях, е била необходима огромна генетическа работа върху повече от десет поколения. Сега всички имат равни възможности. Но дали тези възможности са изчерпани? Повярвайте ми, непрекъснатото усъвършенствуване на човешкия род е много по-важно от това да се спре то в името на личното безсмъртие. Напълно достатъчно е, че през

последните столетия продължителността на човешкия живот нарасна три пъти.

В думите му имаше известен здрав смисъл, но все пак доводите му не ме убедиха.

— Двете неща съвсем не си противоречат. Безсмъртието не изключва продължението на рода.

— Ами излишното население — ще го пращаме да покорява други светове ли? — насмешливо попита той.

— Защо не?

Чувствах как все повече се дразни, макар че се опитваше да го скрие.

— Значи да обречем известна част от човечеството на изгнание? Да обречем човека да скъса всички неразривни връзки с родната планета? Да го изтръгнем от биологичния комплекс, въвн от който той не може да съществува? Или да изпратим с него целия комплекс? Но въпреки всичко не е изключена възможността тези хора да се изродят поради непредвидени мутации в новите условия. И в резултат какво ще се получи? Та нали те също ще бъдат безсмъртни и също ще създават потомство? Излиза, че след време и там ще се появят изгнаници. Няма що, чудесна перспектива — свят, населен с непоносими старци, уверени, че когато са били млади, всичко е било по-хубаво, прекалено надменни, за да отстъпят мястото си другиму, преизпълнени от съзнанието за собствената си непогрешимост и неспособни да научат нищо ново. А същевременно младежта, надеждата на човечеството, ще се скита и ще търси пристан и рано или късно всичко ще се повтори отново. Или може би имате намерение да изгоните в галактическите простори старците? Дума да няма, великолепно разрешение на проблема за безсмъртието!

— Повярвайте ми, така е — добави той, като помълча малко. — Та нали именно с моето име е свързана тревата на безсмъртието.

Едва се сдържах да не се засмея. Представете си, че разговаряте с някого и изведнъж разбирате, че това е върналият се от странствованията си Одисей. Бях чувал някои неща за тревата на безсмъртието. Всяка епоха си има свои легенди. С течение на времето около тях се натрупват толкова измислици, че изглежда почти невъзможно да се извлече макар и зрънце истина. Тревата на безсмъртието. Напрегнах дълговременната си памет.

— Значи Вие сте Джонатан Рейдън?

Той поклати отрицателно глава:

— Не. Това, че си спомнихте за Рейдън, Ви прави чест — та той е само второстепенен герой в тази епопея. Не, аз се казвам Чой. Името ми е непознато за Вас. За мен не е писан нито ред, макар че...

Погледнах го внимателно. Наистина, в целия му облик имаше нещо странно. Тесни монголски очи — мъдри и уморени, дребно, сухо тяло — подвижно като на гущер и поразителна кожа — гладка, някак неестествено розова. Такъв цвят обикновено имат восъчните фигури в паноптикума — правят ги така, за да приличат на живи.

— ... макар че аз съм Чой, който даде на хората безсмъртието и не съм аз виновен, че всичко стана така. Ако Ви е интересно...

— Разбира се! — казах аз. — Рядко можеш да чуеш такова нещо!

— Наистина рядко! — потвърди важно той и прокара ръка по червеникавия пух по главата си. — Можете да смятате, че Ви е провървяло. Впрочем, не зная дали разполагате с достатъчно време.

Време имах предостатъчно.

— И тъй, говорехме за Джонатан Рейдън — започна Чой. — Той бе син на своето време. Опитайте се да се върнете мислено с дванадесет века назад. Епохата на тържеството на точните науки над природните сили. Та нали тъкмо тогава хората са се научили да превръщат Времето в Енергия. Това давало неограничени възможности за покоряване на космоса. За съжаление, в ония години хората още не са разбирали пагубните последици от изменянето на нормалната скорост на времето. Тези неща станали ясни много по-късно. А по онова време всички на Земята били обхванати от стремежа да летят все по-надалеч и по-надалеч. Големият космос станал достъпен за всеки. Хиляди откриватели се втурнали в звездните простори. Мнозина от тях изобщо не са се върнали. Останалите се появявали на Земята столетия по-късно, когато интересът към космическата експанзия бил вече поутихнал. Те долитали целите брадясали, обзети от безумни проекти. Всеки от тях се смятал за потенциален благодетел на човечеството.

Сред тях бил и Джонатан Рейдън, човек с несломима воля на авантюрист, съпътствуван от сполуката и неподбиращ средствата за достигане на целта. Провървяло му. Той бил единственият, който открил в покрайнините на нашата галактика разумна форма на живот — удивителна и на пръв поглед невероятна. Това било колония атици.

Много небивалици са измислени за атиците оттогава насам. Опитват се да ги представят като някакви свръхестествени същества. Глупости! Аз знам най-добре от всички. Да, те са безсмъртни, но в безсмъртието им няма нищо загадъчно. Тайната е в храната им. Именно в прословутата трева на безсмъртието, в която живеят вируси, регенериращи застаряващите тъкани. Това е всичко. За някои неща бил наясно дори и Джонатан Рейдън, макар да не бил свикнал да вниква в подробностите. Естествено, хрумнало му да облагодетелствува хората, като им подари безсмъртие.

Тогава още нямало лингвоанализатори и за да се разбере с атиците, Рейдън е трябвало да разчита единствено на тяхната способност да усвояват чуждата реч. Задачата никак не била лека, макар че атиците са много схватливи. Рейдън разбрал добре само това, че атиците категорично отказват да му дадат семена от тази трева.

Вече споменах, че Рейдън не бил от хората, които се спират пред трудностите. Той просто откраднал семената и тръгнал към Земята.

Все пак не му липсвал здрав разум и той никому не разказал за своите подвизи. Решил да отгледа тревата върху малък участък и само след като ефектът бъде проверен при земни условия, да обяви новата ера, пред прага на която е човечеството.

Надеждите му обаче не се оправдали. Тревата се развивала много добре, но овцете, които Рейдън хранил с нея, не станали безсмъртни. Нещо повече: поразило ги безплодие. Рейдън унищожил всичката трева, но било вече късно. Вирусът на безплодието започнал да се разпространява със застрашителна скорост по цялата планета. Животновъдите първи забелязали това, но тъй като още тогава месото играело все по-малка роля в хранителния баланс, явлението не предизвикало особена тревога. Вирусът не поразявал растенията, макар че, както се оказало по-късно, той се развивал именно в тях.

Знаете колко бавно се натрупват данните от социологическите проучвания. Тъй че изминали десетина години, преди да разберат, че раждаемостта сред хората катастрофално намалява. Рейдън не можел да мълчи повече. Разкрил всичко. Сега вече учените знаели причината, но борбата с вируса никак не била лесна. А и малко време оставало. Пресметнали, че даже и да успеят да ограничат темповете на разпространение на епидемията, като създадат стерилни обитаеми

социални зони, и в този случай човечеството няма да просъществува повече от два века.

Трябвало на всяка цена да победят вируса, но усилията им не се увенчали с успех.

Суровият съд на собствената му съвест и чест осъдил Рейдън на вечно изгнание. И това не било гола фраза. Защото той бил ял от тревата на атиците и бил безсмъртен. Така че изгнанието наистина било вечно. Заселил се на малко островче в Тихия океан и се заел с вирусология с надеждата поне малко да заглади вината си пред хората. Ударът не сломил привичната му самоувереност. Той бил убеден, че ще съумее да се справи с вируса.

Междувременно били взети всички мерки и раждаемостта била стабилизирана, но все още продължавала да е твърде ниска.

Тогаво именно на острова дошли Левшин и Тренг. Левшин бил биолог, а Тренг астронавт. Двамата носели извънредни пълномощия от Съвета, но Джонатан Рейдън им казал да се махат. Заявил, че вече е разказал всичко, което знае, и че не желае повече да говори за тая проклетата планета, населена според него с негодници и измамници. Но въпреки всичко накарали го да заговори. Нещо повече — да си спомни такива подробности, които съвсем бил забравил.

Колонията на атиците се състояла от около триста индивида. Когато Левшин започнал да го разпитва имало ли е сред тях представители на различните възрасти, Рейдън най-напред се разярил и казал, че не се е учил да разпознава възрастта на зайците, но внезапно си спомнил, че бил видял два-три съвсем мънички атика. Нали разбирате, това напълно променяло нещата. Ако вирусът на безсмъртието носи в себе си биологически оправдано безплодие, как тогава е могло да се появи на бял свят тяхното потомство?

Изведнъж Рейдън си спомнил, че атиците непрекъснато разправяли за някаква друга трева, но, всецяло погълнат от мисълта за безсмъртието, той не им обърнал никакво внимание.

Следователно ключът на новата главоблъсканица трябвало да се търси само при самите атици.

Левшин се свързал със Съвета и планът му бил одобрен.

Сигурно сте чували за парадоксите на локалното време. Всичко зависи от скоростта. Тъй че, за да отидат и да се върнат обратно, Левшин и Тренг щели да загубят около две години; през това време на

Земята щели да изминат двеста. С една дума, двамата рискували когато се върнат, да заварят само жалки останки от човечеството, но не бивало да се отказват от този последен шанс.

Тоя път всичко било внимателно обмислено. Левшин смятал, че щом в тревата, отгледана от семената, които е донесъл Рвйдън, има вируси, предизвикващи само безплодие, но не и безсмъртие, причината се крие в непривичните за растението земни условия. Затова натоварили на кораба съдове с образци от земна почва и апаратури за изкуствен климат. Всичко, като се започне с радиоактивния фон, чак до химичния състав на почвата, трябвало да отговаря на условията, съществуващи на нашата планета. Предварителните опити щели да бъдат проведени там, на място.

За съжаление, една нелепа случайност разстроила всичките им планове. В края на полета към непознатата планета се сблъскали с микрометеорит. По принцип в това нямало нищо страшно, ако не се смята, че синтезаторът на храна излязъл от строя. Оставал им само аварийният запас от продукти.

Той бил съвсем недостатъчен, за да се върнат двамата обратно, но те разчитали, че при атиците ще могат да попълнят запасите си и че може би с тяхна помощ ще успеят да отстранят повредата. Да знаеха само...

И тъй, те кацнали на планетата. Атиците ги посрещнали не много дружелюбно. След посещението на Рейдън хората не им внушавали особена симпатия. Въпреки всичко, те взели присърце постигналата Земята беда и били готови до помогнат.

Да, на планетата наистина имало два вида трева. Едната носела безсмъртие и свързаното с него безплодие, другата спомагала за размножаването, но унищожавала вируса на безсмъртието. Атиците прибегвали към нея само в изключителни случаи, когато се налагало да увеличат намалялото население на колонията. Защото дори и с безсмъртните всичко се случва. С една дума, разбрали се.

Но възникнали три непредвидени обстоятелства.

Първо, там по това време било нещо като нашата зима и семена от тревата, за която ставало дума, можели да се получат едва след шест месеца земно време. Като се прибави към това и времето за опитите, които Левшин трябвало да проведе, налагало се да останат на планетата около седем месеца.

Второ, атиците не познавали техниката, така че трябвало да се простят с надеждата да поправят синтезатора.

И накрая — най-важното: на тази планета освен трева нямало никаква друга храна. Човекът не е заек. Може да сдъвче няколко стръка за безсмъртие, но това не засища глада. Безсмъртен или смъртен, все нещо трябва да ядеш.

Положението ставало съвсем безизходно. Даже ако бъдат максимално икономични, докато чакат семената, пак биха изяли половината от аварийния запас, който и без това бил недостатъчен за връщане.

Невъзможно било да се свържат със Земята от такова разстояние.

Да се върнат с празни ръце, даже при положение че издържат полугладни продължителния полет, значело да се отложи получаването на семената с още триста години. През това време човечеството просто щяло да измре.

Изход намерили атиците. Те предложили на Левшин и Тренг за храна... себе си.

Хм, Вие как бихте се отнесли към едно такова предложение?

— Никога! — извиках. — Никога не бих ял разумни същества, даже ако те сами се принасят в жертва!

— Почакайте! — недоволно се намръщи Чой. — Не бързайте с емоциите. Забравете, че сте представител на новото поколение, което възприема света повече чрез чувствата, отколкото чрез разсъдъка си. Представете си, че живеете в онази епоха, когато хората още са вярвали в непогрешимостта на логиката, когато количествените критерии са били неделими от качествените дори в областта на етиката и все още е било твърде голямо влиянието на математическите методи на мислене. И тъй, отново Ви излагам принципно задачата в светлината на съществуващите тогава критерии.

Какво представлявали атиците? Според мене, цивилизацията им е била пасивна, съзерцателна. Те били физиологически неприспособени да се трудят и се развивали по закони, съвсем различни от тези на човечеството. Не зная кога и как са възникнали условията, осигуряващи им безсмъртие. Важното е, че безсмъртието водело по-скоро до натрупване на личен опит, а не на колективен. Прибавете към всичко и идиличния живот наготово сред лоното на природата. Разум ли? Това понятие е много разтегливо. Възможно е да

са били дори философи, ако може да се нарече философия система от възгледи, която не се опира върху научното познание на света — с една дума, нещо като възгледите на Платон.

Атиците за пръв път се срещали с цивилизация от друг тип — активна, стремяща се да преобрази света, постигаща своите знания с много пот и кръв, действаща, може би не винаги безупречно, но действаща. Те научили много неща от разговорите си с Левшин и Тренг. И може би тъкмо затова решили да се пожертвуват за спасението на по-перспективната цивилизация.

А сега се поставете на мястото на Левшин и Тренг. Те не били авантюристи от типа на Рейдън. Изпълнявали поръчението на цялото човечество и съзнавали каква отговорност носят. В такова положение не е трудно да пожертвуваш себе си, но нали от тях зависела съдбата на всички хора.

Хайде, опитайте се пак да намерите решение.

— Не мога! — отвърнах. — Благодарен съм на съдбата си, че не ми се е налагало да вземем такова решение.

— А на тях им се наложило. Нямали друг изход. Трябвало да избират едно от двете.

Чой потърка с пръсти слепоочията си, стана и неочаквано тръгна нагоре по брега.

Знаех, че днес вече няма да се върне. Трябваше да овладее чувствата си.

Цяла нощ ме измъчваха кошмари. Сънувах градове, покрити с прозрачни куполи, грохнали старци и старици, които бродеха по опустелите улици, лаборатории, където загубили вяра в себе си учени напразно се опитваха да победят бедствието, стоварило се върху Земята. Всички те се уповаваха на единствената последна надежда — експедицията на Левшин и Тренг.

След това виденията се сменяха с други. Двама изтощени човека в чужд за тях свят и върху им тежи непосилна отговорност. А някъде съвсем наблизо, в малките си дупки — пухкави животинчета със замислени очи на мъдреци, готови за саможертва.

Неведнъж се събуждах и си задавах все един и същ въпрос: може ли човечеството, та макар и в името на собственото си спасение, да пожертвува онова, в което се състои същината на човешкия морал? И в какво ще се превърне то след това? Но веднага започвах да ме мъчат

други съмнения. Кой ми е дал право да определям съдбата на човешкия род? Да бъде или да не бъде? Спомнях си думите на Чой, че цивилизацията на атиците не може и да се сравнява с нашата. От наша гледна точка не можем дори да я наречем цивилизация. Те и сами разбирали това. И все пак... та нали става дума за разумни същества.

Измъчен, на разсъмване тръгнах към реката — чувствувах, че Чой е вече там.

— Е, какво? Решихте ли задачата?

— Не. Не зная как бих постъпил на тяхно място. Та нали вземането на такова решение зависи не само от обстоятелствата, а и от самия човек.

— Правилно! Има положения, при които не можеш да се ръководиш от ничий пример. Всеки решава сам за себе си. И те така постъпили. Първият, Левшин, тръгнал и вече не се върнал. По-късно намерили трупа му в езерото. В писмото, което оставил, имало подробни инструкции как да отглеждат семената. И нищо повече. Той вероятно е съзнавал, че Тренг е по-необходим от него, защото само той можел да върне кораба обратно на Земята, а много по-лесно е да се изхрани един човек, отколкото двама. Може би той се е ръководен и от още едно съображение. Да остави Тренг насаме със съвестта му. Защото Тренг... Хм, с една дума, така нямало да има свидетели. Очевидно, Левшин е смятал, че така е по-добре.

— А Тренг?

— Тренг взел друго решение. Една консерва на двадесет дни. Надявал се, че ще може да свикне с такава диета. Той почти дочакал узряването на семената, но... Ако помощта бе дошла малко по-рано...

— Каква помощ?

— Съвсем случайна. Един от космическите скитници уловил техните сигнали за бедствие, но пристигнал твърде късно. Той погребал Тренг и взел семената.

— Значи така е завършило всичко? Аз не знаех...

— Не бързайте — намръщи се Чой, — изслушайте ме докрай. На този човек му било писано винаги да закъснява. Той пристигнал на Земята, когато семената били вече съвсем ненужни. Джонатан Рейдън бил успял да се справи с вируса и цялата тази история вече започнала да се забравя. Е, сега вече можем да сложим точка. Разочарован ли сте?

— Не — отвърнах. — Но ми е жал за Левшин и Тренг. Значи всичките им мъки са били напразни?

— А Вие как мислехте? В самата формулировка на задачата се съдържа вътрешно противоречие. Такива задачи нямат решение. Не е трябвало да очакват спасението на човечеството, като се уповават само на помощ отвън и пренебрегват собствените му възможности само да си помогне. Такива ситуации винаги се превръщат или в трагедия, или във фарс. А понякога и в едното, и в другото едновременно. Трагедията изживяха Левшин и Тренг, а на мен ми се падна...

— Разбирам — прекъснах го. — Вие сте човекът, който е донесъл семената и сте яли тревата на безсмъртието. Нали?

Чой в недоумение вдигна вежди. Няколко секунди той ме гледаше мълком, после съобрази нещо и се търколи на пясъка, гърчейки се от смях.

— Какво казахте? — попита той, като си пое дъх. — Ял съм тревата на безсмъртието ли?! Ох, свещена простота!

— Не разбирам, какво смешно има тук?

Той отново се засмя със своя приличен на кашлица смях.

— Смешното е това, че аз съм Чой, авторът на романа „Тревата на безсмъртието“. Някога той имаше огромен успех, а сега вече никой не си спомня името ми. Съгласете се, че не е особено приятно. От огорчение дори загубих способността си за емоционални контакти. Защото не винаги мога да намеря внимателен слушател.

Чой сложи глава на коленете си и я закри с ръце. Раменете му потрепваха.

Станах и като се стараех да стъпвам колкото мога по-тихо, тръгнах към моята колиба.

След час напуснах резервата завинаги. Струваше ми се, че в града работата ми ще потръгне по-добре.

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
8/1972 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.